

NATUUR IN HET OOSTERDELGEBIED – NATUUR OP WEGEN, MUREN EN STENEN

Dagelijks maken we gebruik van de wegen in het Oosterdelgebied en lopen we over het terras of het pad in onze tuin. Hoe vaak kijken we nu naar die stenen en tegels of naar de muren van onze huizen? En hoe vaak doen we dit met de intentie om te zien of hier plantjes, mossen of korstmossen groeien? Nooit of niet vaak, schat ik zo in.

Toch valt juist op dit terrein het nodige aan natuur te ontdekken. Tussen de straatstenen en -tegels kan van alles groeien, zelfs ook op het steen zelf. In de voegen tussen de stenen en tegels kun je plantjes en mossen tegenkomen, op de stenen groeien vaak mossen en korstmossen.

(Zie ook de door mij eerder op de website geplaatste documenten: *Natuur in het Oosterdelgebied – Mossen* en *Natuur in het Oosterdelgebied – Korstmossen*, waarin ik iets meer vertel over deze organismen.)

Liggende vetmuur, een plant

Gewoon smaragdsteeeltje, var. *Communtata*, een mos

Stoeprandvingermos, een korstmos

Stoeprandvingermos en Groot dooiermos, korstmossen

De organismen die leven in zo'n omgeving als hierboven genoemd, moeten bijzonder taai zijn óf heel klein om aan al die gevaren waaraan zij blootgesteld worden te kunnen overleven. Felle zon, verdroging of juist een overvloed aan water, vertrapping door wandelaars en overreden worden door allerlei voertuigen: talloze bedreigingen zijn aanwezig.

In sommige situaties verandert er niet veel aan de samenstelling van planten, mossen en korstmossen, maar meestal is er sprake van opeenvolgende veranderingen. De mens kan die verandering teweegbrengen door maatregelen te nemen. Denk hierbij aan wegwerkzaamheden, het reinigen van het terras of het verwijderen van plantjes en mossen tussen de voegen. Maar ook als je een locatie met rust laat kunnen er veranderingen plaatsvinden.

Successie

Het proces waarbij veranderingen plaatsvinden in de samenstelling van bijvoorbeeld de flora noemt men successie. Organismen ontstaan, worden talrijker en nemen daarna in aantal af. De weg wordt ondertussen voorbereid voor andere soorten. Die eerste soorten noem je kolonisten of pioniers. Uiteindelijk kan er ook een stabiele situatie ontstaan waarbij een of meerdere soorten samenleven.

Twee voorbeelden van successie die misschien wat meer tot de verbeelding spreken zijn:

- Een waterrijk gebied zodanig begroeid raakt dat er een moeras ontstaat. Het moeras verandert uiteindelijk in een moerasbos.
- Op het land kan hetzelfde gebeuren: in een grasland dat niet bewerkt wordt ontstaan spontaan bomen en struiken. Er ontstaat een bos met pioniersbomen, zoals bijvoorbeeld wilgen, zwarte els en berken. De opvolgers zijn bijvoorbeeld de halfpioniers gewone es, esdoorn, lijsterbes om uiteindelijk opgevolgd te worden door de "blijvers" eik en beuk. Als je als mens niets doet of als er geen dieren zijn die van de vegetatie eten, ontstaat er altijd bos.

Successie in de vegetatie op wegen en paden

Laten we een stoep als bijvoorbeeld nemen. De tegels worden gelegd op een zandbed en tussen de tegels blijven er strookjes zand over. Na enige tijd wordt er een verandering zichtbaar. Er verschijnen algen en dit zijn de eerste levende organismen om de grond vast te leggen. De voegen gaan nu meer vocht vasthouden. Dit zorgt ervoor dat de weg gebaand wordt voor andere levensvormen. De eerste plukjes mos verschijnen, al snel gevolgd door pioniersplanten.

Mos en liggende vetmuur

Klein kruiskruid

Schijfkamille

Veldereprijs

Niet alleen in de voegen tussen tegels, maar ook op de tegels zelf ontstaan algen die op hun beurt weer een voedingsbodemp vormen voor mossen en korstmossen.

Een tegel met algvorming

De eerste mosjes verschijnen

Dikkopmos

In de straten in het Oosterdelgebied waar nog asfalt met steentjes ligt kun je verschillende mossoorten ontdekken. Een van de eerste mossoorten die verschijnen is zilvermos, maar ook het klein duinsterretje, gedraaid knikmos en muurdubbeltandmos komen voor, hoewel deze laatste drie soorten pas later verschijnen. De volgende foto's maakte ik op de Eiber.

Zilvermos

Klein duinsterretje

Gedraaid knikmos

Muurdubbeltandmos

Als je goed kijkt kun je heel kleine licht grijsgroene vlekjes zien tussen de steentjes van het asfalt. Dit is de korstmossensoort stoeprandvingermos. Het gele korstmos dat je zowel op stenen als ook op de stammen en takken van bomen tegen kunt komen is het groot dooiermos. Als je geen korstmossen of haast geen grijsgroene korstmossen tegenkomt, maar wel (veel) van dit groot dooiermos dan geeft dit aan dat je te maken hebt met een grote hoeveelheid aan stikstof in de atmosfeer.

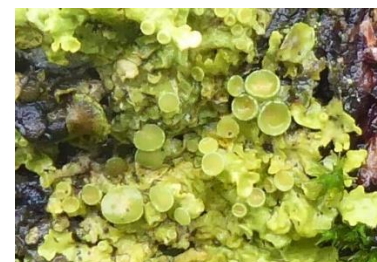
In het Oosterdelgebied zit het wel goed met betrekking tot de hoeveelheid stikstof. Hier leven nog veel verschillende grijze korstmossen.

Stoeprandvingermos tussen steentjes op het asfalt

Groot dooiermos op steen en op de stam van een boom

Er zijn ook korstmossen die traag groeien en pas laat met het blote oog te zien zijn. De volgende korstmossen zijn hier voorbeelden van. Je vindt ze op straat- en grindtegels, maar ook op gemetselde muren.

Muurschotelkorst

Muurschotelkorst

Rond dambordje

Rond dambordje

In de voegen tussen tegels komen wel eens heldergroene, langgerekte kussentjes van een fijne mossoort voor, het smaragdsteeltje. Er bestaan verschillende soorten, o.a. gewoon smaragdsteeltje, kleismaragdsteeltje en spits smaragdsteeltje. Alle drie de soorten ben ik in onze tuin tegengekomen, maar ik kan ze niet uit elkaar halen en laat dit daarom aan de kenners over.

Kleismaragdsteeeltje (met kapsels)

Spits smaragdsteeeltje

Gewoon smaragdsteeeltje

Korstmossen op de muren van je huis

Ook op muren, stenen plantenbakken en de voegen tussen de stenen, vensterbanken van geglaazuurde tegels kunnen na verloop van tijd korstmossen groeien. Ik laat hierbij een paar soorten zien:

Kastanjebruine schotelkorst

Citroenkorst onbekend

Gewone Citroenkorst

Witberijpt muurschriftmos

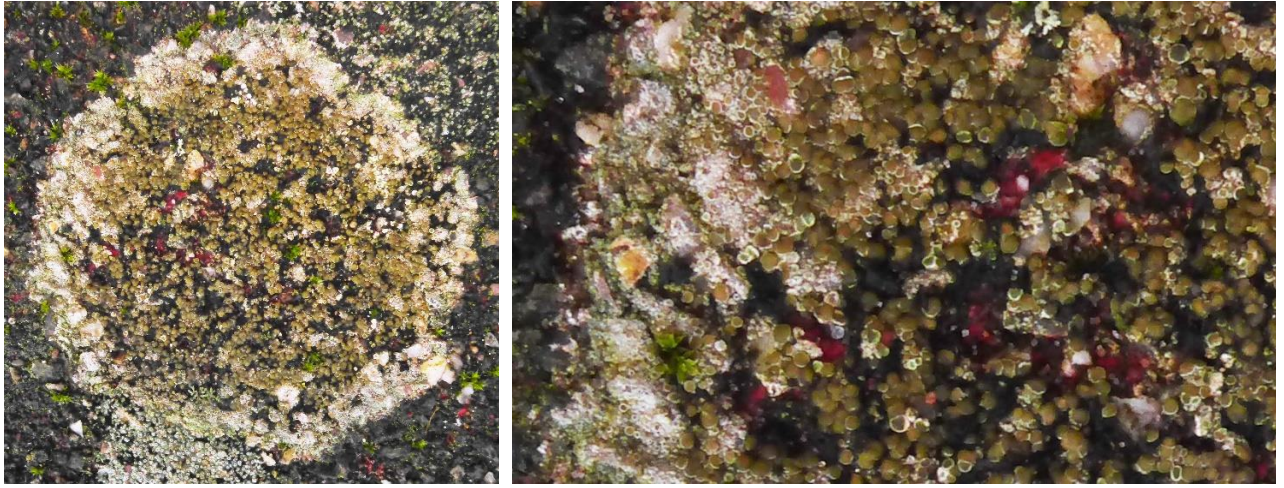
kalkschotelkorst

Het witberijpt muurschriftmos kon niet met alle zekerheid vastgesteld worden, maar was voor de deskundige op het gebied van korstmossen wel de meest voor de hand liggende soort. Dit is een zeldzaam soort korstmos.

Als je een foto van een korstmos als de kastanjebruine schotelkorst vergroot zie je pas hoe mooi zo'n korstmos is, een kunstwerk op zich.

Bij de vergroting van een ander soort korstmos, waarvan niet precies vastgesteld kon worden om welke soort het gaat, kom je ineens ook kleine plukjes mos en een ander soort korstmos tegen. Het is onduidelijk wat de karmijnrode plekkjes zijn, die ook vrij op de steen voorkomen. Om te bepalen met welke soort korstmos je te maken hebt kan alleen microscopisch onderzoek uitsluitsel geven. Dit geldt ook voor sommige mossoorten.

Toch nog boeiende natuur te zien in de winter?

In de winter zien we weinig kleur in de natuur. Het blad is van de bomen en er bloeien nog weinig tot geen planten. Juist in deze periode vallen mossen en korstmossen op.

Misschien is dit een mooi moment om op zoek te gaan naar mossen, korstmossen en plantjes die op wegen, muren en andere materialen groeien.

En ziet u van die rare plekken op de tegels op uw erf, ik zou zeggen: bekijk ze eens van dichtbij of maak er een foto van en vergroot deze.

Ik hoop dat u bij het wandelen van het “rondje plas” ook een keer wilt letten op de stammen van de bomen die in de berm staan. Met name op essen en schietwilgen kun je meerdere soorten mossen en korstmossen bij elkaar op één stam tegenkomen.

Samen met alle planten en dieren die hier voorkomen, maken deze organismen duidelijk dat we hier in een uniek gebied vol gevarieerde natuur wonen. Geniet ervan!

Danny Disma

Januari 2023